

"מנורה וענפי זית"

שמן טוב ואור יהל,

אור בארץ, אור בבית

ושלום על ישראל"

סמל המדינה, במילותיו של שיר ילדות נשכח מאותם ימים מכוננים של קום המדינה – הוא הגיבור המרכזי של התערוכה.

אמנות הקריקטורה הפוליטית נסמכת על המיוחד לשפת המקום, על העברת רעיונות ודעות באמצעות סמלים, דימויים חזותיים ומצבים שהצופה מזהה מיידית – ומה מוכר יותר מהסמל הלאומי שלנו? אייקון רב רבדים המגלם בתוכו מטען רגשי וערכי, רעיונות, אמונות ומסרים.

ארבעה מרכיבים בלבד המספרים סיפור בן אלפי שנים:

בלב הסמל - מתנוססת מנורת שבעת הקנים הנושאת את זיכרון עברו המפואר של העם היהודי בארץ ישראל והיציאה לגלות, ענפי זית חובקים ומשלימים אותה כמקור למאור ומייצגים את הכמיהה לשלום, ולמרגלותיהם – שם המדינה החדשה, ישראל, היא מימוש החלום הציוני. המרכיב הרביעי - המגן ההרלדי, העוטף ומגדיר את הסמל, שב ומזכיר את הצורך הקיומי המתמיד בהגנה ובבטחון - חלק בלתי נפרד מהוויית חיינו.

חילוניות וקדושה, עבר הווה ועתיד.

סמל רב עוצמה זה מגויס בידי אמני הקריקטורה הישראלית - מסוף שנות ה-40 של המאה העשרים ועד ימינו – לייצוג המדינה והעם בבואם להציע פרשנות עיתונאית לאירועים משמעותיים ורגעים מכריעים בתולדותינו.

היוצרים, החל מחלוצי הקריקטוריסטים, דרך דור הביניים והצעירים הפעילים כיום, בעלי סגנונות אמנותיים מגוונים והשקפות שונות – מבטאים באמצעות הסמל הלאומי אמירות חדות ונוקבות בקשת של נושאים קיומיים:

חילוקי דעות אידיאולוגיים וקיטובים פוליטיים, עיוותים ושחיתויות במערכות השלטונית, אובדן ערכים בתחום חברתי – הציבורי וגם אחדות לאומית וגורל קולקטיבי. במבט מחוייך חד וחריף - לעתים מצליף ללא רחמים ולעתים מרגש, כואב ואוהב - מצטייר תיעוד פרשני ייחודי לאורך יותר משישים שנה.

פרק מיוחד מוקדש בתערוכה גם לעבודותיהם של קריקטוריסטים זרים, חלקם הגדול מארצות ערב, המציגים נקודת מבט מרה וקשה לעיכול.

סמלי מדינות ולאומים רבים מיוצגים על ידי דמויות אנושיות או חיות המאפשרים ביטויי תנועה, הבעת רגשות ואינטראקציות וכאן, לפנינו, סמל המדינה שהוא דימוי חזותי דומם. אך רק לכאורה. על ידי פירוקו לגורמיו, הרכבתו ועיצובו מחדש - בראייה מקורית ויצירתיות מפתיעה – מעבירים אותו אמני הקו "טלטלות" צורניות ותכניות - המטלטלות גם את הצופה.

ה"ראי העקום" של הקריקטורה מציב את סמל המדינה כנושא לדיון תקשורתית-תרבותי מזווית עכשווית שאינה מקדשת ואינה נוסטלגית.

דורון רוזנבלום כותב במאמרו "הצפיפות נושכת" ("הארץ" 11.11.94):

"...מאותן שנות השבעים והלאה ידעה הארץ שורה בלתי פוסקת של ערעורים על מיתוסים, שחיטה סיטונית של פרות קדושות, נפילות אדירות מאיגרא רמא לברא עמיקתא... אבל האם יש דבר קבוע יותר ממיתוס הרוס, האם יש דבר חי ובעט יותר מפרה שחוטה, שהרי שבע ייפול המיתוס – ויקום, שבע יקום - וייפול..."

המפגש הבלתי שגרתי עם סמל אוטופי המנותק ברבות מן העבודות מן ההילה המקורית, מציע לצופה - בנוסף למלאכת פענוח כוונותיו של היוצר - קשת אופני קריאה של המציאות הישראלית המורכבת ומאתגר לחשיבה מחודשת, וחשבון נפש ציבורי ואישי.

דניאלה סנטו-גרדוש, יורם א.שמיר // אוצרים

באדיבות המוזיאון הישראלי לקריקטורה ולקומיקס
www.cartoon.org.il